

Чернігівський «Дивосад» бере активну участь у фестивалях, які відбуваються в межах області. Його учасники вже кілька років поспіль їздять до Польщі на фестивалі театрів для людей з обмеженими можливостями та завжди привозять звідти нагороди. Творчий процес є дуже важливим для людей з особливими потребами. Так їм легше інтегруватися у суспільство, де до них звикли ставитися з обережністю.

Висновки. Цілющий вплив драмотерапії не лише на людей з особливими потребами, а й на всі групи клієнтів та пацієнтів, що потребують допомоги, неоціненний як в соціальній роботі, так і в психотерапії та медицині. Коли лікарі та психотерапевти безнадійно хитають головами, медикаменти не дають ефективного впливу на перебіг відхилень та порушень у фізичному та психічному розвитку, на допомогу приходять драмотерапія. Саме цей вид арт-терапії пробуджує всі внутрішні резерви самої людини і дає змогу самостійно вилікувати себе за допомогою гри та перевтілення. І перетворює із пасивного члена суспільства (глядача, який лише спостерігає та аплодує в потрібний момент) в активного (актора і режисера, який сам творить своє життя і грає в ньому головну роль).

Список використаних джерел

1. *Белянская Л. Б.* Нескучная энциклопедия / Л. Б. Белянская. – М. : Сталкер, 2003. – 456 с.
2. *Грейнджер Р.* Драмотерапія / Р. Грейнджер. – М. : Пітер, 2001. – 354 с.
3. *Еріксон Е. Х.* Детство и общество / Е. Х. Еріксон. – СПб., 1996. – 245 с.
4. *Караманенко Т. Н.* Ляльковий театр / Т. Н. Караманенко. – М. : Просвещение, 1982. – 267 с.
5. *О'Коннор К.* Теория и практика игровой психотерапии / К. О'Коннор. – М. ; СПб. : ПИТЕР, 2002. – 288 с.
6. *Опаріна П. А.* П'єси, сценарії для дітей та юнацтва / П. А. Опаріна. – М. : Владос, 2004. – 456 с.
7. *Савіна М.* «Дивосад» в Чернігові дивує глядачів / М. Савіна // Чернігівщина. – 2013. – 30 липня (№30 (410)).

УДК 364-787.22

О.Ю. Количева, магістрантка

Науковий керівник: **В.А. Личковах**, д-р філос. наук

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

КВІЛІНГ ЯК НОВИЙ НАПРЯМ АРТ-ТЕРАПІЇ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Проаналізовано значення арт-терапевтичної роботи у практичній діяльності соціального працівника з різними групами клієнтів. Квілінг розглянуто як новий вид арт-терапії, метод соціалізації та інкультурації дітей-інвалідів, спосіб розвитку творчого мислення та пізнання навколишнього світу.

Ключові слова: арт-терапія, квілінг, соціальна робота, адаптація, соціалізація, інкультурація.

Проанализировано значение арт-терапевтической работы в практической деятельности социального работника с различными группами клиентов. Квиллинг рассмотрено как новый вид арт-терапии, метод социализации и инкультурации детей-инвалидов, способ развития творческого мышления и познания окружающего мира.

Ключевые слова: арт-терапия, квиллинг, социальная работа, адаптация, социализация, инкультурация.

The meaning of the art therapy in the practice of social workers with different groups of customers is analyzed. Quilling is examined as a new type of art therapy, a method of socialization and enculturation of disabled children, the process of creative thinking and learning about the world.

Key words: art therapy, quilling, social work, adaptation, socialization, enculturation

Постановка проблеми. Стрімкий та динамічний розвиток сучасного суспільства змушує людину відчувати складнощі, дискомфорт та незручності в адаптації до нього. І, як наслідок таких проблем, людське життя наповнюється емоційними тривогами, постійними стресами, фобіями, неадекватними, невротичними реакціями на оточення, депресіями, розладами психіки, хронічною втомою і, наостанок, повною втратою власної ідентичності. Саме ці проблеми сучасності стають основним поштовхом до пошуку нових методів психотерапевтичної роботи, які б допомагали людині знаходити рішення складним життєвим ситуаціям, вирішувати внутрішньоособистісні та міжособистісні конфлікти, наповнювати життя яскравими подіями та враженнями, стеничними емоційними переживаннями.

Використання методів арт-терапії у практичній діяльності соціальних працівників у роботі з клієнтами дозволяє досягти бажаного результату в доволі короткий термін, без значних матеріальних затрат. Тому важливого значення набуває вивчення та дослідження зарубіжного досвіду, використання нових методів арт-терапії, одним із яких є квілінг та адаптація їх до вітчизняних умов.

Аналіз основних досліджень та публікацій. На сьогодні питання щодо використання різних методів арт-терапії у практиці соціальної роботи досліджуються такими науковцями, як Г. Батищева, О. Вознесенська, Н. Волкова, В. Газолишин, Н. Єщенко, О. Пилипенко, Н. Полякова, Н. Простакова, О. Пінчук, А. Чуприков, Т. Яценко та ін.

Проте питання впливу квілінгу на соціально-психологічні особливості як дітей та дорослих ще системно не досліджено. У загальних рисах лише зазначено про позитивні результати в адаптації дітей-інвалідів до соціального середовища, без аналізу сутності, форм і методів використання квілінгу в арт-терапії як естетичної складової арт-терапії.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є загальна характеристика квілінгу як нового напрямку арт-терапії в соціальній роботі, що складає один з її культурологічних вимірів. Важливо розкрити місце і роль квілінгу в процесах адаптації, соціалізації та інкультурації клієнтів соціальної роботи.

Виклад основного матеріалу. Арт-терапія має давнє походження: у певному сенсі її прототипом були різні види сакрального мистецтва і у релігійно-мистецькому контексті вона нерідко використовувалась із лікувальною метою і включала до себе сугестивно-магічний, дидактичний, естетичний та інші компоненти терапевтичної дії. Втративши атрибути сакральності в епоху панування ньютонівсько-картезіанської наукової парадигми, так звана «терапія враженнями» чи «терапія зайнятстю» через різні форми творчої активності пацієнтів була досить популярним різновидом гуманної клінічної психотерапії ще до середини минулого століття. Проте в подальшому, у зв'язку з диференціацією психотерапевтичних підходів, вона була відтіснена на задній план.

Термін «арт-терапія» увів у науковий вжиток у 1938 р. Адріан Хілл. Піонери арт-терапії спиралися на ідею З. Фрейда про те, що внутрішнє "Я" людини проявляється у візуальній формі кожного разу, коли він спонтанно малює і ліпить, а також на положення К. Юнга про персональні та універсальні символи. Центральна фігура в арт-терапевтичному процесі – не пацієнт (як хвора людина), а особистість, яка прагне до саморозвитку та розширення діапазону своїх можливостей [5].

Нове зростання інтересу до терапії творчістю, зокрема, до арт-терапії, відзначається приблизно з середини ХХ століття. В останні два-три десятиліття арт-терапія, синтезу-

вавши в собі досягнення більшості психотерапевтичних підходів, починає оформлюватися в самостійний метод із власною методологією та різноманітним, високодиференційованим інструментарієм. Хоча накопичення та узагальнення емпіричних даних, пов'язаних з арт-терапією, трохи випереджає розвиток її теорії, застосування деяких теоретичних уявлень сприяло виходу арт-терапії на рівень самостійного психотерапевтичного методу, у тому числі і в практиці соціальної роботи.

Арт-терапія – це напрямок у психотерапії, психокорекції та реабілітації, заснований на заняттях клієнтів (пацієнтів) художньою творчістю.

Основні *цілі арт-терапії* – самовираження, розширення особистого досвіду, самопізнання, внутрішня інтеграція особистості (різних її аспектів і компонентів) та інтеграція із зовнішньою реальністю (соціальною, етнічною, культурною) [3].

Переваги методу арт-терапії :

1) надає можливість для сублимації агресивних почуттів у соціально прийнятній манері. Малювання, живопис фарбами або ліплення є безпечними способами зняття напруги;

2) прискорює прогрес у терапії. Підсвідомі конфлікти і внутрішні переживання легше виражаються за допомогою зорових образів, ніж у розмові під час вербальної психотерапії;

3) дає підстави для інтерпретацій і діагностичної роботи у процесі терапії. Творча продукція, зважаючи на її реальність, не може заперечуватися пацієнтом. Зміст і стиль художньої роботи надають терапевту величезну інформацію, крім того, сам автор може зробити внесок в інтерпретацію своїх власних творінь;

4) дозволяє працювати з думками і почуттями, які здаються непереборними (втрати, смерть, перенесені травми і насильство, фобії, внутрішні конфлікти, спогади дитинства, сновидіння). Іноді невербальний засіб виявляється єдиним інструментом, що розкриває і прояснює інтенсивні почуття і переконання;

5) допомагає зміцнити терапевтичні взаємини між лікарями та клієнтами;

6) сприяє виникненню почуття внутрішнього контролю і порядку;

7) розвиває і посилює увагу до почуттів;

8) підсилює відчуття власної особистісної цінності, підвищує художню компетентність. Побічним продуктом терапії мистецтвом є естетичне задоволення, що виникає в результаті виявлення прихованих умінь та їх розвитку [2].

До сфер застосування арт-терапії відносяться:

1) індивідуальна, групова та сімейна арт-терапія;

2) арт-терапевтичні центри при психіатричних клініках, консультативні, психотерапевтичні, соціальні центри та спеціалізовані медичні центри;

3) у загальноосвітніх школах, дитячих садках, у спеціалізованих школах, у будинках-інтернатах, у центрах дитячої творчості – робота з дітьми з обмеженими здібностями до навчання, із затримками розвитку, з емоційними проблемами або які живуть у важких соціальних умовах, з педагогічно і психологічно занедбанними дітьми, які мають порушення в поведінці, особистісні порушення або акцентуації характеру, з обдарованими дітьми, з дітьми, які виявляють інтерес до художньої творчості;

4) з людьми старшого віку (у будинках для людей похилого віку, у спеціалізованих центрах);

5) з особами, які страждають різного роду залежностями (наркотична, алкогольна та ін.) [3].

У контексті арт-терапії художню діяльність можна назвати спонтанною, на відміну від планованої і ретельно організованої діяльності з навчання мистецтву або ремесел різних груп людей. Дослідники, що займаються терапією мистецтвом, погоджуються в тому, що художні здібності чи спеціальна підготовка пацієнтів не потрібні для використання художньої творчості як терапевтичного засобу. Для терапії мистецтвом важливий сам процес і ті особливості, які кінцевий продукт творчості допомагають виявити у психічному житті автора. Керівник заохочує членів групи висловлювати внутрішні переживання спонтанно і не турбуватися про мистецькі достоїнства своїх творів.

Нині відомі такі види арт-терапевтичної роботи, як: драмотерапія, казкотерапія, кольоротерапія, бібліотерапія, музикотерапія, лялькотерапія [4]. Проте важливе значення у практичній роботі соціального працівника є використання інноваційних методів роботи.

Проте особливої уваги дослідників потребує такий новий вид арт-терапії як квілінг. Англійською мовою це рукоділля називається quilling – від слова quill, або «пташине перо». На відміну від орігамі, батьківщиною якого є Японія, мистецтво згорткування паперу виникло у Західній Європі у кінці XIV – початку XV століття. У середньовічній Європі черниці створювали витончені медальйони, закручуючи на кінчику пташиного пера папір із позолоченими краями. Під час близького розгляду ці мініатюрні паперові шедеври створювали повну ілюзію того, що вони виготовлені з тонких золотих смужок. На жаль, папір – недовговічний матеріал, і мало що збереглося від середньовічних шедеврів. Однак ця стародавня техніка збереглася і до наших днів і є дуже популярною в багатьох країнах світу. Квілінг швидко поширився в Європі, але, тому що папір, особливо кольоровий і високоякісний, був дуже дорогим матеріалом, паперова пластика стала мистецтвом для дам з багатих верств суспільства.

У наші дні згорткування паперу широко відоме і популярне як хобі у країнах Західної Європи, особливо в Англії та Німеччині. В Англії принцеса Єлизавета серйозно захоплювалася мистецтвом квілінгу, і багато її творів зберігаються в музеї Вікторії і Альберта в Лондоні.

Але більш стрімке поширення це мистецтво одержало, коли воно «переїхало» на Схід. Багатющі традиції найтоншої графіки і пластики, виготовлення паперу та роботи з ним дали мистецтву паперової пластики нове життя. У Південній Кореї є Асоціація любителів паперової пластики, що об'єднує послідовників різних напрямів паперового творчості. Треба зауважити, що корейська школа квілінгу дещо відрізняється від європейської. Європейські роботи, переважно, складаються з невеликої кількості деталей, вони лаконічні, нагадують мозаїки, прикрашають листівки та рамочки. Європа завжди поспішає, тому любить швидкі техніки. Східні ж майстри створюють твори, що нагадують шедеври ювелірного мистецтва. Найтонше об'ємне мереживо сплітається з сотень дрібних деталей [1].

У XV столітті це вважалося мистецтвом. У XIX – дамською розвагою. Більшу частину XX століття воно було забути. І тільки наприкінці минулого століття квілінг знову став перетворюватися на мистецтво.

З папером у нас пов'язано уявлення про слабкості і недовговічності. Але квілінг спростовує це твердження – на філігранну об'ємну підставку можна поставити, напри-

клад, чашку або покласти важку книгу, і жоден завиток паперового мережива при цьому не постраждає. Можна зібрати з паперових елементів вазу для цукерок і спокійно використовувати її за призначенням – не розвалиться і не зламається. Загалом, квілінг – це можливість побачити незвичайні можливості звичайного паперу.

Як можна використати квілінг у соціальній роботі? Проблема змістовного дозвілля дітей, молоді та особливо людей похилого віку, змушує знаходити все нові та нові методи вирішення цієї проблеми. Відомо, що до таких різних за психологічною ознакою вікових груп дуже важко використовувати одні і ті ж методи роботи. Проте квілінг є універсальним методом терапії творчістю, адже він цікавий як для дітей, так і для дорослих.

Основні позитивні сторони квілінгу:

- розвиток дрібної моторики рук;
- взаємозв'язок моторики рук та мовної моторики;
- розвиток уяви;
- саморозвиток;
- корекція поведінки дитини за допомогою мистецтва.

Розвиток дрібної моторики дітей дошкільного віку – це одна з актуальних проблем, тому що механічний розвиток руки знаходиться в тісному зв'язку з розвитком мови і мисленням дитини. Рівень розвитку дрібної моторики – один з показників інтелектуальної готовності до шкільного навчання. Зазвичай дитина, що має високий рівень розвитку дрібної моторики, вмє логічно міркувати, у нього достатньо розвинені пам'ять і увага, зв'язне мовлення.

Враховуючи важливість такої проблеми, доцільно вести роботу в цьому психолого-педагогічному напрямку. Для цього у виховній роботі використовують пальчикові ігри, ігри з дрібним конструктором, малювання за трафаретами, штрихування різної складності, ліплення, різні види аплікації, графічні диктанти, орігамі і звичайно квілінг.

Техніка квілінгу полягає в згортванні та моделюванні за допомогою спеціального інструменту або зубочистки паперових смужок шириною в кілька міліметрів. Отже, заняття квілінгом – це розвиток моторики, уяви, уваги, мислення, естетичних чуттів, а також можливість реалізувати свої творчі можливості у соціокультурному житті.

У зв'язку з цим можна сказати, що квілінг, як й арт-терапія у цілому, будується на вірі в творчу основу людини. Вона не ставить собі за мету зробити людину художником або актором. Вона спрямована, передусім, на вирішення психологічних проблем.

В арт-терапевтичній роботі може брати участь практично кожна людина, незалежно від свого віку. Це не вимагає наявності у нього здібностей до творчості. Арт-терапія допомагає встановлювати стосунки між людьми. За допомогою мистецтва людина не тільки виражає себе, а й більше дізнається про інших.

Квілінг як творча робота дає можливість з нового боку пізнавати себе і навколишній світ, адже у художній творчості людина втілює свої думки, емоції, почуття, надії, страхи, сумніви і конфлікти. Квілінг в основному використовує засоби невербального спілкування. Це дуже важливо для людей, яким складно висловити свої думки у словах. На заняттях з квілінгу людина може відкрити в собі нові таланти та вміння. Цей метод дозволяє зняти емоційну напругу, дає можливість людині розслабитися та забути про свої соціально-психологічні проблеми.

Висновки і пропозиції. Отже, арт-терапія є ефективним способом соціальної адаптації та інтеграції, соціалізації та інкультурації. Найбільше значення це має для людей-інвалідів, яким, зазвичай, дуже не вистачає спілкування і душевного комфорту. Вони частіше за все соціально дезадаптовані та дезінтегровані. Але арт-терапія, зокрема квілінг, дає їм можливість більш активно і самостійно брати участь у житті суспільства, родини, референтної групи.

Список використаних джерел

1. Бумагокручение [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki/>.
2. *Бурно М. Е.* Терапия творческим самовыражением : учеб. пособие / М. Е. Бурно. – М. : Академ. проект, 2006. – 429 с.
3. *Вознесенська О.* Особливості арт-терапії як методу / О. Вознесенська // Психолог. – 2005. – № 10. – С. 5–8.
4. *Копытин А. И.* Практикум по арт-терапии / А. И. Копытин. – СПб. : Питер, 2000. – 448 с.
5. *Копитін А. І.* Арт-терапія – нові горизонти / А. І. Копитін. – М. : Когіто-Центр, 2006. – 336 с.